

Urszula Bończuk-Dawidziuk

Zespół X : sprawozdanie z postępu prac nad wydaniem Akt Büschinga w dniach 30 IV–30 X 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 3, 451-462

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zespół III

ks. Janusz KRÓLIKOWSKI

Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Sprawozdanie z prac w okresie od kwietnia do października 2013 r.*

W ostatnim okresie prowadzono w dalszym ciągu kwerendy archiwalne oraz przygotowano kolejne już opracowania materiałów zebranych w czasie kwerend przeprowadzonych w okresie wcześniejszym.

1. Na przełomie kwietnia i maja prowadzono kilkudniową kwerendę w Archiwum Kongregacji ds. Kanonizacji w Rzymie, kontynuując podjęte wcześniej w ramach innego projektu prace dotyczące poloników zachowanych w zasobach tego archiwum, które odnoszą się do procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, a także zagadnień liturgicznych wnoszonych do kongregacji zarówno przez biskupów, jak i przez rozmaitych przełożonych zakonnych.

W związku z Projektem *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* w ramach rzymskiej kwerendy zwrócono uwagę na materiały, które mają bliższy związek z Projektem. Stwierdzono, że wiele rzymskich materiałów archiwalnych dotyczy zakonów w okresie ich kasat, rzucając światło na niektóre z pojawiających się wówczas problemów mających znaczenie kościelne i kulturowe.

Można z łatwością odnotować, że kasaty zakonów doprowadziły do przerwania nawet bardzo zaawansowanych prac nad procesami beatyfikacyjnymi i kanonizacyjnymi oraz wpłynęły na załamanie się troski o liturgię i jej właściwe kształtowanie w życiu Kościoła, czego wyrazem jest prawie zupełny brak korespondencji w tej materii z przełomu XVIII i XIX w. W wyniku spowodowanych kasatami przerw w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, a potem okupacji Rzymu przez Napoleona i wywiezienia wielu materiałów archiwalnych do Francji uległy rozproszeniu lub zniszczeniu cenne materiały, w tym także liczne polonika. Wśród materiałów zachowanych w Archiwum Kongregacji ds. Kanonizacji przeanalizowano przede wszystkim archiwalia związane z procesami beatyfikacyjnymi dwóch marianów: Stanisława od Jezusa i Maryi Papczyńskiego oraz Kazimierza od św. Józefa Wyszyńskiego – procesami prowadzonymi bardzo intensywnie pod koniec XVIII w.

Na cele Projektu sporządzono odpis wykazu pism S. Papczyńskiego, który w ramach procesu beatyfikacyjnego został wówczas złożony w kongregacji celem dokonania ich oceny teologicznej. Zachowały się dwie takie oceny, ale niestety nie wiadomo, co się stało z samymi pismami,

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

będącymi w posiadaniu kongregacji. Wprawdzie na temat pism S. Papczyńskiego i stanu ich zachowania już pisano¹, a pisma znane doczekały się wydania krytycznego i pełnego tłumaczenia na język polski², ale należy żywić nadzieję, że może ktoś z zagubionych pism uda się jeszcze odnaleźć. Być może realizowany Projekt pozwoli wnieść jakiś wkład w tej materii. Wspomniany wykaz pism S. Papczyńskiego został opracowany i jest przygotowywany do druku. Jest on tym bardziej godny uwagi, że powiększa zestaw pism uznawanych dotychczas za zaginione, a ponieważ podaje incipity poszczególnych pism, może przyczynić się do zidentyfikowania pism pierwszego polskiego zakonodawcy.

2. W ramach pobytu rzymskiego zapoznano się z najnowszymi publikacjami na temat kasat, które ukazały się w ostatnim czasie na świecie. Trzeba powiedzieć, że prace nad dziejami kasat są prowadzone w wielu miejscach, czego dowodzą pojawiające się publikacje, ale nie mają one charakteru systematycznego. Można więc stwierdzić, że nasz Projekt ma w tym względzie pionierski charakter i być może przyczyni się do szerszego zainteresowania tą problematyką wśród historyków Kościoła, choć nie tylko, ponieważ zagadnienie ma szersze odniesienie kulturowe i społeczne. Problematyka kasat w pełni zasługuje na większe zainteresowanie badaczy dziejów, jak pokazują pierwsze osiągnięte w tej materii rezultaty.

3. W archiwach parafialnych kontynuowano kwerendy dotyczące prepozytury benedyktyńskiej w Tuchowie, które zaowocowały pozyskaniem dalszych materiałów źródłowych dotyczących jej dziejów. Do druku została przygotowana edycja jedynej znanego przedkasacyjnego inwentarza miejscowej plebanii i kościoła: K. Królikowski, *Inwentarz kościoła św. Jakuba Apostoła, plebanii i uposażenia parafii w Tuchowie z 1803 r.*³

4. Na terenie parafii diecezji tarnowskiej jest prowadzona kwerenda dotycząca mobiliów ze skasowanych na jej terenie klasztorów, a także ich losów i zachowania. Najwięcej uwagi poświęcono dotychczas dziedzictwu po prepozyturze benedyktyńskiej w Tuchowie i po opactwie tynieckim. Ustalono np. miejsce przechowywania niektórych ornatów pochodzących z kościołów benedyktyńskich. W trakcie przygotowania jest opracowanie poświęcone organom tynieckim, które częściowo zachowane znajdują się w kościele św. Rocha w Nowym Sączu (Dąbrówka).

5. W Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie prowadzono kwerendę dotyczącą jezuitów, którzy w 1820 r. po wygnaniu z Rosji znaleźli się na terenie diecezji tarnowskiej. Efekty kwerendy zostały przedstawione w trakcie konferencji w Jarosławiu *Losy dziedzictwa po klasztorach jezuickich skasowanych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jego znaczenie dla powstania i działalności Komisji Edukacji Narodowej (w 240. rocznicę kasaty zakonu jezuitów i powstania KEN) (11–14 VII 2013 r.)*: A. Gąsior, *Losy jezuitów na terenie diecezji tarnowskiej i przemyskiej po ich wygnaniu z Rosji w 1820 r.*; J. Królikowski, *Reperkusje kasaty jezuitów w rozporządzeniach oficjalu tarnowskiego*. Oprócz referatów związanych bezpośrednio z prowadzoną w archiwum tarnowskim kwerendą w czasie konferencji jarosławskiej przedstawiono dwa inne referaty: A. Gąsior, *Umowa między Komisją Edukacji Narodowej a biskupem wileńskim Ignacym Massalskim*

1 Por. G. KAROLEWICZ, *Z badań nad pismami Stanisława Papczyńskiego (1631–1701)*, „Roczniki Humanistyczne”, 23, 1975, 2, s. 133–150; T. ROGALEWSKI, *Stanisław Papczyński (1631–1701). Założyciel Zgromadzenia Księża Marianów, inspirator mariańskiej szkoły duchowości* (Studia Marianorum, 3), Lublin-Warszawa 2001, s. 364–368.

2 Por. S. PAPCZYŃSKI, *Pisma fundacyjne*, wstęp A. PAKUŁA, J. KAŁOWSKI, przeł. K. KRZYŻANOWSKI (Źródła Mariańskie, 2), Warszawa 2007.

3 Ukaże się w materiałach z konferencji *Klasztor w gospodarce średniowiecznej i nowożytnej*.

w sprawie dóbr po skasowanym zakonie jezuitów w Wilnie (1777); J. Królikowski, *Bulla „Dominus ac Redemptor” papieża Klemensa XIII i inne dokumenty papieskie dotyczące kasaty jezuitów*. Do druku w materiałach pokonferencyjnych oddany został także tekst ukazujący kulisy przygotowywania kasaty zakonu: J. Królikowski, *Proces Gabriela Malagridy – propagandowe preludium kasaty jezuitów*.

Na podstawie kwerendy w tarnowskim Archiwum Diecezjalnym przygotowano także referaty na konferencję *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych na obszarze Galicji pod rządami austriackimi (w 230. rocznicę rozpoczęcia kasat józefińskich w Galicji)*, zorganizowaną w Nowym Sączu (17–19 X 2013 r.): A. Gąsior, *Skutki kasaty klasztoru bernardynek w Tarnowie*; ks. R. Kantor, *Przepisy austriackiego prawa kościelnego w sprawach zakonnych od czasów Marii Teresy do konkordatu z 1855 r.*; ks. J. Królikowski, *Problematyka zakonna w protokolarzach parafialnych z terenu diecezji tarnowskiej*. Oprócz referatów opracowanych na bazie kwerendy w archiwum tarnowskim w czasie konferencji sądeckiej przedstawiono także referat: ks. J. Królikowski, *Władysława Chotkowskiego badania nad kasatami zakonów*.

6. W tarnowskim Archiwum Diecezjalnym został odnaleziony inwentarz biblioteki opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu pochodzący z 1837 r. Oprócz określenia zawartości biblioteki tyńskiej pozwala on także na zbadanie jej burzliwych losów w pierwszym okresie po kasacie, co będzie możliwe po zestawieniu go z zachowanym w Bibliotece Narodowej spisem księgozbioru tyńskiego z końca XVIII w. (rps *Biblioteki Ordynacji Zamoyskich*, 2044). Inwentarz będzie przygotowany do druku.

Gdy zostaną ukończone prace nad przenoszeniem starodruków do nowego pomieszczenia w Bibliotece Seminarium Duchownego w Tarnowie, będzie można zweryfikować inwentarz, stwierdzając konkretnie, co z biblioteki tyńskiej zachowało się w zbiorach tarnowskiej biblioteki seminaryjnej, do której przekazano zbiory pochodzące z Tyńca. W chwili obecnej nie da się w pełni odpowiedzieć, jaka część biblioteki tyńskiej znajduje się w Tarnowie.

7. W dniach 3–6 czerwca kontynuowano kwerendę w Archiwum Paulinów na Jasnej Górze. Szczególną uwagę zwrócono na tzw. *Roczniki paulińskie*, które w czwartym tomie obejmują okres od końca XVIII do połowy XIX w. Dokonano z nich wypisów, które wprost dotyczą kasat klasztorów paulińskich i pozwalają zarówno na ustalenie okoliczności i dat kasat poszczególnych klasztorów, jak i na poznanie sytuacji egzystencjalnej i duchowej, którą kasaty wywołały. Zebrany materiał został już częściowo opracowany i przygotowany do druku.

8. W dniach 3–5 września prowadzono kwerendę w Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie. Zweryfikowano archiwalia dotyczące kartuzji w Gidlach, wybierając do publikacji jeszcze kilka dokumentów, które uzupełniają wiedzę na temat kasaty tego klasztoru (efekt wcześniejszej kwerendy został już opublikowany w „*Hereditas Monasteriorum*”, 2, 2013, s. 311–347). Zbadano archiwalia odnoszące się do klasztoru paulinów w Wielgomłynach; dotyczą one głównie jego dziejów gospodarczych, a także umożliwiają przeprowadzenie badań prozopograficznych. Na uwagę zasługują zachowane dwa inwentarze biblioteczne tamtejszego klasztoru, pochodzące z XVIII w.; na ich podstawie można określić, co posiadała biblioteka klasztorna na progu kasaty. Dzięki uprzejmości dyrektora biblioteki inwentarze zostały sfotografowane i przekazane na cele badań związanych z Projektem. Wstępną analizą objęto archiwalia dotyczące klasztoru bernardynek w Wieluniu, stwierdzając, że na ich podstawie można będzie zbadać funkcjonowanie klasztoru w okresie kasat jako domu zbiorczego⁴.

4 Por. H. E. WYCZAWSKI, *Wieluń*, [w:] IDEM (red.), *Klasztory bernardyńskie w Polsce w jej granicach historycznych*, Kalwaria Zebrzydowska 1985, s. 554–556; M. BORKOWSKA, *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej* (Dzieje Chrześcijaństwa Polski i Rzeczypospolitej Obojga Narodów, 8), Lublin 2010, s. 315.

9. W czasie prowadzonych kwerend udało się odnaleźć dwa bardzo cenne rękopisy.

Pierwszy pochodzi z drugiej połowy XVII w. i zawiera zbiór kazań autorów dominikańskich przeznaczonych na cały rok: *de tempore* (niestety, rękopis nie jest kompletny, choć tylko w niewielkim stopniu). Autorem większości kazań jest słynny kaznodzieja dominikański Jacek Mijakowski (1597/1603–1647)⁵. Rękopis jest tym cenniejszy, że są w nim zebrane kazania, które dotychczas nie były znane. Być może są to kazania głoszone w kościele Mariackim w Krakowie, gdzie Mijakowski był kaznodzieją (1634–1643). Przy odrębnym cyklu kazań wielkopostnych, stanowiących zakończenie rękopisu, napisano, że zostały wygłoszone w 1650 r. w kościele Mariackim w Krakowie⁶. Możliwe, że rękopis pochodzi z klasztoru dominikanów w Bochni, jednak brak wpisu proveniencyjnego nie pozwala na precyzyjne określenie miejsca jego pochodzenia. Dokładne zbadanie rękopisu przyniesie zapewne jakieś dodatkowe informacje na ten temat. Wstępne zbadanie pozwala stwierdzić, że zawiera on bardzo ciekawe i stojące na wysokim poziomie kazania, w których przewijają się liczne *exempla* z epoki. Stanowi więc żywą ilustrację obyczajów i życia religijnego.

Drugi rękopis pochodzi zapewne z końca XVIII w., a wpis dedykacyjny na okładce pozwala stwierdzić, że został on подарowany przez jakąś bliżej nieznaną zakonnicę Anieli od Najświętszego Sakramentu. Być może chodzi o Franciszkę Jurkiewiczównę (około 1723–1790) z krakowskiego klasztoru karmelitanek na Wesołej⁷. Rękopis zawiera zbiór medytacji eucharystycznych, odwołujących się do pism licznych autorów katolickich; swoją bogatą treścią, w którą wpleciono także wątki mistyczne, rzuca wiele nowego światła na polską pobożność eucharystyczną w XVII i XVIII w. Rękopis zasługuje na pełne wydanie jako źródło do dziejów pobożności w Polsce.

10. W toku badań prowadzonych w ramach Projektu został przygotowany i opublikowany artykuł poświęcony fundacji klasztoru klarysek w Zamościu⁸, który jest bardzo mało znany z powodu zaginięcia archiwum⁹.

5 Por. E. OZOROWSKI, *Mijakowski Jacek Marcin h. Ogończyk*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 110–111; S. BRZOZECKI, *Mijakowski Jacek OP*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 964–965.

6 Jeśli J. Mijakowski wygłosił te kazania w 1650 r., to należałoby na podstawie źródeł dominikańskich zweryfikować datę jego śmierci. Zresztą, wiele dat podawanych w jego biogramach budzi wątpliwości.

7 Por. M. BORKOWSKA, *Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej*, t. 2: *Polska Centralna i Południowa*, Warszawa 2005, s. 264.

8 Por. EADEM, *Zakony żeńskie*, s. 346.

9 J. KRÓLIKOWSKI, *Fundacja klasztoru klarysek w Zamościu*, [w:] I. WODZIANOWSKA, H. ŁASZKIEWICZ (red.), *Między Rzymem i Nowosybirskiem. Księga jubileuszowa dedykowana Ks. Marianowi Radwanowi SCJ*, Lublin 2012, s. 595–603.

Zespół IV

Małgorzata MILECKA, Ewelina WIDELSKA

Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Sprawozdanie z prac nad losami założeń ogrodowych po skasowanych klasztorach w okresie od maja do października 2013 r.*

W omawianym okresie nastąpiły zmiany w składzie zespołu. Z udziału w jego pracach w czerwcu zrezygnowała Iwona Brankiewicz, w lipcu natomiast do zespołu dołączyła mgr inż. Natalia Kot, doktorantka w Katedrze Projektowania i Konserwacji Krajobrazu.

W ramach planowych badań w czerwcu 2013 r. Małgorzata Milecka przeprowadziła kwerendę archiwaliów dotyczących dawnego zespołu klasztornej jezuitów w Lublinie. Badania były prowadzone w Archiwum Państwowym i Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie. Szczególnie istotne na etapie analiz wstępnych okazały się historyczne materiały ikonograficzne i kartograficzne dotyczące XVIII- i XIX-wiecznego Lublina, które w zestawieniu z dostępnymi opracowaniami oraz studiami z zakresu architektury i urbanistyki miasta pozwoliły na przeprowadzenie analizy porównawczej. Kolejnym etapem było przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji terenu zespołu jezuickiego i opracowanie wyników badań. Na tej podstawie możliwe było określenie wpływu jezuitów na kształtowanie szeroko pojętej kultury przestrzennej miasta Lublina. Efekt prac zostanie przedstawiony w artykule M. Milecka, N. Kot, *Wpływ jezuitów na kształtowanie kultury przestrzennej Lublina*, który zostanie wydany drukiem w materiałach z konferencji *Losy dziedzictwa po klasztorach jezuickich skasowanych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jego znaczenie dla powstania i działalności Komisji Edukacji Narodowej (w 240. rocznicę kasaty zakonu jezuitów i powstania KEN)*.

W lipcu 2013 r. podjęto szczegółowe badania dawnego zespołu klasztornej jezuitów w Drohiczyźnie. Podczas wyjazdu terenowego przeprowadzono inwentaryzację terenu oraz wstępną analizę struktury przestrzennej dawnego założenia z uwzględnieniem zachowanych obiektów z okresu działalności jezuitów. Aktualnie w budynkach niegdyś do nich należących mieści się seminarium duchowne oraz kuria diecezjalna. Celem badań było określenie zasięgu i charakteru przekształceń dawnego zespołu jezuickiego. Ewelina Widelska, prowadząca prace na terenie dawnego zespołu, starała się przeanalizować związek pomiędzy aktualnymi funkcjami poszczególnych budynków a zasadnością wprowadzenia nowej zabudowy w obręb dawnego terytorium klasztoru. W kontekście tych zmian funkcjonalno-przestrzennych podjęto się określenia zakresu przekształceń obszernej złożenia ogrodowego oraz powiązań z otaczającym krajobrazem. Badania terenowe były poprzedzone szczegółową kwerendą w zbiorach Archi-

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

wum Diecezjalnego w Drohiczyń. Pozyskane materiały oraz dotychczasowe opracowania na temat działalności jezuitów w Drohiczyń i jej efektów społecznych, kulturowych, a także przyrodniczo-krajobrazowych stały się podstawą referatu E. Widelska, *Przekształcenia założenia klasztorne jezuitów w Drohiczyń po kasacie w 1773 r.*, wygłoszonego na wspomnianej konferencji *Losy dziedzictwa po klasztorach jezuickich*, którego tekst zostanie wydany drukiem w materiałach z tej konferencji.

W przedmiotowym okresie E. Widelska we współpracy z M. Milecką przeprowadziła pogłębianą analizę zespołu klasztorne kapucynów w Lubartowie. W lipcu 2013 r. sporządzono na terenie zespołu szczegółową inwentaryzację dendrologiczną z oceną stanu zdrowotnego drzewostanu. Efektem tych prac było opracowanie analizy dendrochronologicznej i gatunkowej drzewostanu. Na tej podstawie okazało się, że na terenie zespołu zachował się drzewostan jeszcze z pierwszej połowy XIX w. Te szczegółowe prace pozwoliły na wyznaczenie najstarszych fragmentów ogrodu klasztorne oraz ocenę stopnia ich zachowania w kontekście pozyskanych wcześniej materiałów źródłowych, zawierających m.in. rozplanowanie ogrodu kapucynów. Podstawą analiz finalnych były istniejące plany oraz materiały ewidencyjne, z których bezspornie wynikało, że klasztor od momentu założenia cechował się zróżnicowanym programem funkcjonalno-przestrzennym i pomimo kasaty w 1864 r. oraz wieloletniego braku użytkowania w znaczącym stopniu zachował swoje funkcje oraz pierwotny, fragmentami czytelny, układ kompozycyjny. Charakter i stopień przekształceń założenia klasztorne oraz jego znaczenie w strukturze przyrodniczej Lubartowa zostały przedstawione w przygotowywanym przez zespół artykule M. Milecka, E. Widelska, *Przekształcenia krajobrazu Lubartowa w kontekście kasaty klasztoru kapucynów*, który zostanie opublikowany w „*Hereditas Monasteriorum*”.

We wrześniu 2013 r. zespół podjął badania nad dawnym zespołem klasztorne franciszkanów lubelskich i jego losom po kasacie w 1817 r. Prace zakładały przeprowadzenie wstępnej analizy stanu istniejącego z inwentaryzacją terenu i określeniem aktualnej struktury funkcjonalno-przestrzennej. Kwerendę terenową poprzedziły badania archiwalne przeprowadzone w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, które dały podstawy do analizy przekształceń zespołu w kontekście zmian zasięgu i charakteru zabudowy oraz zasięgu i funkcji ogrodów klasztorne. W analizie tego obiektu istotne okazały się kontekst społeczno-historyczny pojawienia się w Lublinie zakonu franciszkanów konwentualnych oraz etapy powstawania kościoła i klasztoru. Analizy pozwoliły określić także rolę obiektu w przekształceniach krajobrazu Lublina. Efekty tych badań zostały przedstawione w formie referatu M. Milecka, E. Widelska, *Losy zespołu klasztorne franciszkanów lubelskich po kasacie w 1817 roku na konferencji Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych na obszarze Galicji pod rządami austriackimi (w 230. rocznicę rozpoczęcia kasat józefińskich w Galicji)*. Szczegółowe wyniki zostaną opublikowane w artykule pokonferencyjnym. Na tej samej konferencji Miłósława Sieradzka, dyplomantka M. Mileckiej, przedstawiła referat i poster *Projekt rewitalizacji zabytkowego założenia ogrodowego sióstr niepokalanek w Nowym Sączu*.

We wrześniu i październiku 2013 r. M. Milecka przeprowadziła badania dawnego zespołu cystersów w Oliwie. Wyniki tych prac zostały przedstawione w referacie M. Milecka, *Pokasacyjne losy kompozycji krajobrazowych cystersów oliwskich* na konferencji *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych na obszarze Prus Zachodnich i Wschodnich oraz Pomorza*.

Ponieważ w okresie objętym sprawozdaniem zespół pracował w zmniejszonym składzie, nie zostały sfinalizowane badania kompleksu klasztorne filipinów w Studziannie. Ich zakończenie planuje się jednak jeszcze w 2013 r.; efektem będzie artykuł poświęcony dziedzictwu krajobrazowemu tego zespołu.

Zespół V

Marcin JEWDOKIMOW

Wydział Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Barbara MARKOWSKA

Instytut Socjologii, Collegium Civitas w Warszawie

Sprawozdanie z prac w dniach 1 V–31 X 2013 r.*

W ramach Projektu w okresie od 1 V do 31 X 2013 r. wykonano następujące działania:

1. W dniach 22–24 VII 2013 r. prowadzono badania terenowe w Wąchocku. W ramach *case study* przeprowadzono tam wywiady z ważnymi lokalnymi aktorami społecznymi i z braćmi z klasztoru. Wykonano dokumentację wizualną Wąchocka i opactwa oraz zebrano publikacje dotyczące miasta i regionu oraz historii wąchockich cystersów. Przeprowadzono również obserwację uczestniczącą.
2. Przygotowano raport wewnętrzny z badania w Wąchocku (13 stron).
3. Napisano tekst do „Hereditas Monasteriorum” pt. *Miejsce klasztoru w Wąchocku w lokalnej pamięci zbiorowej*, który ukazuje się w niniejszym tomie czasopisma¹.
4. Przygotowano wystąpienie na międzynarodową konferencję pt. *Religious Heritage and Tourism* (17 X 2013 r.) – *Between patriotism and religious heritage tourism – instances of “rebuilding” the Cistercian Abbey in Wąchock after the dissolution (1819-2013)*. Poniżej zamieszczamy abstrakt tekstu tego wystąpienia:

As Franklin and Crang state:

tourist studies has been dominated by policy-led and industry-sponsored work so the analysis tends to internalise industry-led priorities and perspectives, leaving the research subject to the imperatives of policy, in the sense that one expects the researcher to assume as his own an objective of social control that will allow the tourist product to be more finely tuned to the demands of the international market².

My paper is the very opposite of this approach. It may be defined as a cultural reflection in Geertzian terms, hence, intentionally formulating no practical directives.

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 M. JEWDOKIMOW, B. MARKOWSKA, *Miejsce klasztoru w Wąchocku w lokalnej pamięci zbiorowej*, „Hereditas Monasteriorum”, 3, 2013, s. 189–216.

2 A. S. FRANKLIN, M. CRANG, *The Trouble with Tourism and Travel Theory?*, „Tourist Studies”, 1, 2001, 1, s. 5. Cyt. za: A. FRANKLIN, *Tourism: and Introduction*, London 2003, s. 5.

The paper aims at depicting and interpreting examples of symbolic and material rebuilding of the Cistercian Abbey in Wąchock (Poland) after its dissolution in 1819 until today. I claim that two main cultural contexts that have orchestrated these processes are tourist and patriotic narratives, resulting in, for instance, locating in the late 80's (20th century) an urn of "Ponury" in the cloistered or opening a small restaurant inside the monastery (in 2010). In a broader frame a case of the monastery in Wąchock unveils contemporary processes of inscribing meanings to the religious heritage sites and objects and production of its contemporary functions and, hence, may be regarded as a scrutiny of a problem of social fabrication of religious heritage.

In the case under scrutiny tourism is to be regarded as a broader discourse which redefines the monastery. It impacts space of the monastery and – partially – defines approach of the local government towards it. Adrian Franklin claims that tourism is mainly about "identity formation ... tourism can be understood as spaces and times of self-making"³. In this case the monastery is being engaged in group identity formation – the one of Wąchock's local community.

The case study bases on a field research carried out in Wąchock (July 2013). The research was a part of a broader project "The cultural legacy of the monasteries resolved in the former Polish Commonwealth and in Silesia during 18th and 19th centuries: the fate, importance, inventory" implemented under the National Programme for Development of Humanities, Module 1.1, from the funds of Ministry of Science and Higher Education".

I begin the paper with a short presentation and depiction of the monastery under scrutiny. Then, basing on the conducted study, I propose three theses on relationship between religious heritage and tourism in the context of the monastery under scrutiny.

5. Obecnie zespół przygotowuje się do badania w Opatowie.

3 A. FRANKLIN, *Tourism*, s. 2.

Zespół VI

Małgorzata KOŚKA

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Sprawozdanie z prac w okresie od maja do listopada 2013 r.*

W omawianym okresie I. Stembrowicz przejrzała 2816 dokumentów przechowywanych w Zbiorze Dokumentów Pergaminowych AGAD (z ogólnej liczby 9147) i wprowadziła do bazy danych opisy 811 pergaminów związanych z klasztorami skasowanymi w XIX w. Są to głównie dokumenty bożogrobców z Miechowa, benedyktynów z Łysej Góry i norbertanów z różnych klasztorów.

Ł. Truściński i J. Zawadzki przejrzeli 448 j.a. (z ogólnej liczby 741) znajdujących się w Dziale VIII Warszawskiego Archiwum Radziwiłłów zatytułowanym *Akta Dotyczące Duchowieństwa*. Do bazy danych wprowadzono przeszło 200 regestów dokumentów, w dużej liczbie dotyczących klasztorów benedyktynek, bernardynów, dominikanów i jezuitów z Nieświeża oraz bonifratrów, dominikanek, dominikanów i jezuitów z Nowogródka, a także różnych domów bazylianów.

W przygotowaniu do druku znajduje się przygotowana przez Ł. Truścińskiego edycja archiwaliów pochodzących z dawnego klasztoru kamedułów w podwarszawskiej Górze Królewskiej, cennych dla poznania dziejów zarządzanej przez nich w latach 1666–1719, na mocy zastawu, Pragi Magnackiej.

Ponadto artykuły członka zespołu znajdują się w przygotowywanych do druku materiałach z dwóch konferencji naukowych organizowanych w ramach Projektu:

1. konferencja *Losy dziedzictwa po klasztorach jezuickich skasowanych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jego znaczenie dla powstania i działalności Komisji Edukacji Narodowej (w 240. rocznicę kasaty zakonu jezuitów i powstania KEN)* (M. Kośka, *Zagospodarowanie dóbr pojezuickich w pierwszej połowie XIX wieku na przykładzie dóbr Białoleka pod Warszawą*);
2. konferencja *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych na obszarze Galicji pod rządami austriackimi (w 230. rocznicę rozpoczęcia kasat józefińskich w Galicji)* (M. Kośka, *Dokumenty klasztorne w zbiorach kolekcjonerów lwowskich (hr. Wiktora Baworowskiego i dr Aleksandra Czołowskiego)*).

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

Zespół VII

Piotr DYMMEŁ

Archiwum Państwowe w Lublinie

Sprawozdanie z prac w okresie od czerwca do listopada 2013 r.*

W pracach zespołu biorą udział Anna Dymmel i Piotr Dymmel. Z prac w zespole zrezygnowali: Paweł Janowski, Anna Struska i Ewa Zielińska. Zostały podjęte starania o poszerzenie składu zespołu.

1. Na zorganizowanej w Jarosławiu w dniach 11–14 VII 2013 r. konferencji *Losy dziedzictwa po klasztorach jezuickich skasowanych na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz jego znaczenie dla powstania i działalności Komisji Edukacji Narodowej (w 240. rocznicę kasaty zakonu jezuitów i powstania KEN)* A. Dymmel i P. Dymmel przedstawili referat *Biblioteka kolegium jezuitów w Lublinie i jej losy*. W referacie zaprezentowano wyniki kwerendy, której celem było zgromadzenie źródeł archiwalnych oraz rozpoznanie pozostałości po zbiorach tej biblioteki. Z uwagi na brak zachowanego inwentarza biblioteki kolegium konieczna jest rekonstrukcja jej zawartości na podstawie badań proveniencyjnych, które można przeprowadzić dzięki znakom własnościowym obecnym w książkach. Rozpoznano w tym zakresie dotychczas zbiory bibliotek lubelskich.
2. A. Dymmel przygotowuje edycję operatu majątku klasztoru bonifratrów z 1864 r. Tekst jest na etapie prac redakcyjnych.
3. P. Dymmel rozpoczął prace nad edycją lustracji kolegium jezuitów lubelskich z 1773 r., która zachowała się w odpisie z XX w. Oryginał lustracji został zniszczony w czasie powstania warszawskiego. Obecnie trwają prace nad sporządzeniem kopii wydawniczej.

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

Zespół X

Urszula BOŃCZUK-DAWIDZIUK
Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego

Sprawozdanie z postępu prac nad wydaniem *Akt Büschinga* z dniach 30 IV–30 X 2013 r.*

W ostatnich miesiącach został przygotowany zapowiadany w poprzednim sprawozdaniu spis pięciu tomów niemieckojęzycznych dokumentów zwanych *Aktami Büschinga* (*Acta manualia die Uebernahme der Bibliotheken, Kunstsammlungen & Archive in den aufgehobenen Klöstern Schlesiens betreffend. Büsching*) ze zbiorów Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (sygn. IV.F.267)¹.

Trzyosobowy zespół w niezmienionym składzie² przygotował wykaz dokumentów w układzie tabelarycznym, który prezentujemy w niniejszym tomie półrocznika „Hereditas Monasteriorum”³. Spis archiwaliiw został poprzedzony wstępem, który obejmuje krótkie wprowadzenie na temat sylwetki komisarza sekularyzacyjnego J. G. G. Büschinga, jego roli w procesie sekularyzacji dóbr kościelnych na Śląsku w 1810 r., przedstawienie okoliczności powstania akt, a także ich charakterystykę.

Do druku zostało złożone także opracowanie z transliteracją wykazu klasztorów i innych instytucji kościelnych, który znajduje się na czterech stronach kart 17–18 t. 1 *Akt Büschinga*. Dokument nosi tytuł *Nachweisung der Stifter u[nd] Klöster deren Aufhebung angeordnet worden* i jest odpisem z oryginału. Jego transliteracja została poprzedzona wstępem i uzupełniona trzema tabelami ze spisem sekularyzowanych instytucji i ich komisarzy w układzie według miejscowości oraz wykazem sekularyzowanych zakonów i pozostałych instytucji kościelnych. Opracowanie, przygotowane przez dwóch członków zespołu⁴, ukaże się niebawem w publikacji materiałów z międzynarodowej konferencji naukowej *Pruskie kasaty klasztorów na Śląsku na tle*

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 U. BOŃCZUK-DAWIDZIUK, *Sprawozdanie z postępu prac nad wydaniem Akt Büschinga w dniach 30 X 2012–30 IV 2013 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 2, 2013, s. 514–515.

2 Dr Arkadiusz Wojtyła z Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, mgr Urszula Bończuk-Dawidziuk z Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego i mgr Anna Jezierska z Wrocławia.

3 Zob. U. BOŃCZUK-DAWIDZIUK, A. JEZIERSKA, A. WOJTYŁA, *Wykaz zawartości „Akt Büschinga” z lat 1810–1812 ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Hereditas Monasteriorum”, 3, 2013, s. 241–299.

4 A. Jezierska i U. Bończuk-Dawidziuk.

procesów sekularyzacyjnych w Polsce i Europie, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 18–21 XI 2010 r. (także w wersji niemieckojęzycznej)⁵.

W kolejnych miesiącach zespół zakończy pracę nad zapowiadaną transliteracją inwentarzy z opactwa norbertanów św. Wincentego we Wrocławiu. Przystąpi ponadto do wstępnych prac nad opracowaniem transliteracji inwentarza malarstwa Królewskiego Muzeum Sztuki i Starożytności przy Uniwersytecie Wrocławskim sporządzonego przez Büschinga na początku lat 20. XIX w. Inwentarz tego pierwszego uniwersyteckiego zbioru malarstwa jest przechowywany wraz z innymi archiwaliami dotyczącymi obrazów w poszycie pt. *Verzeichnisse die Gemälde=Sammlung betreffend* w zbiorach Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (sygn. Akc. 1948/862).

5 M. DERWICH (red.), *Kasaty klasztorów na obszarze dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów i na Śląsku na tle procesów sekularyzacyjnych w Europie*, t. 2: *Kasaty na Śląsku Pruskim i na ziemiach zaboru pruskiego*, Wrocław 2013.